

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

592

שיחת רשכבה"ג מן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • ויחי תשפ"ג

אותנו למובחרים ונתת בנו מעלות אלו של מידות טובות, וכך הטבע של כלל ישראל, אבל יש גם נגיעות הגורמות לשנאה.

וזו כל הסיבה לחורבן בית המקדש. ואם היה מתוקן החטא כבר היה נבנה בית המקדש, וכבר היה המשיח בא והיה בית המקדש השלישי.

ואם כן עלינו להתבונן מה עושים ומה העצה לתיקון החטא.

העצה – עסק התורה וספרי יראה

ובאמת אמרו חז"ל (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, היינו שהיצר הרע מפתה את האדם לחטא, והעצה כנגדו היא 'תורה תבלין', שהתורה נותנת כוח לאדם להתגבר על היצר.

ולכאורה הרי על זה גופא יש יצר הרע, שהיצר הרע אומר שלא ללמוד תורה, וכיצד אפשר ללמוד, הרי היצר הרע מפתה שלא ללמוד.

והתשובה לזה כי התורה היא 'תבלין', והיינו כמו תבלין שנותן טעם באוכל, כך יש טעם ומתיקות מיוחדת בתורה, שדברי תורה מעניינים ומושכים, ואין זה משנה איזה דברי תורה, הלכות ואגדות, כל דברי תורה מאד מעניינים, והיצר הרע כבר לא יכול לפתות ולהפריע, כי זה מעניין ומושך! ועוסקים בתורה ורוצים להמשיך, ולא רוצים להפסיק, כי זה 'תבלין'! זה טעים! והקב"ה ברא את העצה הזו נגד היצר הרע, וגם נגד שנאת חינוס שהיא מהיצר הרע.

ובמשנה ברורה סימן א' כתב שהתורה המתאימה ביותר כתבלין ליצר הרע זה תורת היראה, דברי תורה של יראת שמים, ולכך צריך גם לעסוק בספרי יראה, ויש הרבה ספרים עם יראת שמים, שערי תשובה, חובות הלבבות, מסילת ישרים, וארחות צדיקים, וכן פלא יועץ, ועוד הרבה ספרים, ברוך השם מן השמים הקב"ה דאג לנו שנחזור בתשובה, ונתן לנו הרבה ספרים שהם תבלין נגד היצר הרע, תורת היראה.

וגם בזה יש טעם, כמו תבלין, יש טעם ביראת שמים! וכשאדם מקבל יותר יראת שמים הוא יותר שמח, כמו שידוע וכבר סיפרתי מעשים שהיו בבעלי משפחה, שהתחילו ללמוד בכל יום ספרי מוסר, והרגישו בבית שכל האווירה היא אחרת, אווירה יותר נעימה, כי יראת שמים נותנת הרגשה מאד נעימה! וזהו התבלין ליצר הרע, תורת היראה, ספרי היראה, שנותנים טעם מיוחד והרגשה מאד נעימה.

תיקון חטא החורבן במידות טובות

והנה תיקון חטא החורבן הוא להתחזק במידות טובות, וזו מצות עשה (דברים כח, ט) "והלכת בדרכיו", ואמרו חז"ל (שבת קלג ועוד) מה הוא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא חנון אף אתה היה חנון, ובוה מקיימים מצות והלכת בדרכיו, והיינו על ידי שלוש עשרה מידות של רחמים, קל רחום וחנון וגוי, שצריך האדם להידמות להקב"ה בזה.

ונתבונן כלפי מה נאמרו בתורה שלוש עשרה מידות של רחמים, ועל מה מדובר שם. זה נאמר לאחר חטא העגל, שמשם רבינו ביקש מהקב"ה שישלח לכלל ישראל, והקב"ה הראה לו סדר תפילה לומר שלוש עשרה מידות, ואחר כך כתוב (שמות לד, ט) "וסלחת לעווננו ולחטאתנו ונחלתנו", היינו שמצד מידת הרחמים, כשזוכים למידת הרחמים יש סליחה לעווננו ולחטאתנו, 'עווננו' זה הזדונות, ו'חטאתנו' זה השגגות, וביקש משה רבינו מהקב"ה וסלחת לעווננו ולחטאתנו, שישלח גם על הזדונות, מצד שלוש עשרה מידות אלו של רחמים.

והרי לאחר חטא העגל, אמר הקב"ה למשה רבינו (שם לב, ו) "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול", היינו שמצד מידת הדין היה צריך להיות יחר אפי ואכלם, מידת הדין דורשת כיליון רח"ל, ואעשה אותך לגוי גדול היינו שההבטחה לאברהם יצחק ויעקב נתקיים במשה רבינו, שממנו ימשיך כלל ישראל, אבל משה רבינו ביקש רחמים, שלוש עשרה מידות של רחמים, וסלחת לעווננו ולחטאתנו, סליחה גם על הזדונות, מצד מידת הרחמים.

עשרה בטבת – החורבן ותיקונו

השבוע היה עשרה בטבת, שהוא יום התחלת החורבן, שבו התחיל המצור על ירושלים, ומדוע היה החורבן? מפני שהיו חטאים, כמו שאמרו (יומא ט, ב) מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ומקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהייתה בו שנאת חינוס.

והנה במקדש ראשון היה החורבן רק שבעים שנה של גלות בבל, ואחר כך שוב נבנה בית המקדש. ויש להתבונן מה ההבדל, מדוע בבית ראשון היה החורבן רק שבעים שנה, ואילו בבית שני החורבן נמשך עד היום.

והטעם בזה מפורש בגמרא שם "ראשונים שנתגלה עוונם נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קצם", והיינו שבבית ראשון נתגלה להם עוונם וידעו במה חטאו, שעברו על שלוש עבירות, שזה חטאים גלויים וידועים, וכיון שידעו מה החטא, חזרו בתשובה על זה, ובמשך שבעים שנות גלות בבל עשו תשובה ותיקנו את החטא, ולאחר שתוקן החטא כבר לא היה סיבה לחורבן, וזכו לבית המקדש השני.

שנאת חינוס חטא שאינו מורגש

אבל בבית שני שחטאו בשנאת חינוס לא נתגלה עוונם. וצריך ביאור מדוע לא נתגלה עוונם, הרי אנו יודעים שעברו על שנאת חינוס כמו שמפורש בגמרא, ומה לא גלוי בזה?

והפירוש בזה, כי אמנם לחז"ל נתגלה עוונם שעברו על שנאת חינוס, וכמו שמובא בגמרא (גיטין נה, ב) המעשה בקמצא ובר קמצא, שזה 'דוגמא' לשנאת חינוס שהייתה באותו הדור, אבל רק חז"ל ידעו מזה, ואילו הציבור עצמם אלו שנכשלו בשנאת חינוס לא ידעו את החטא, ולא הרגישו כלל שיש כאן שנאת חינוס, כי מי ששונא בטוח שהוא צודק, וסבור שאין זה 'חינוס' והשנאה היא נכונה, ובטוח כי הוא צדיק וחברו רשע ויש לו סיבה לשנוא את חברו, ואינו מרגיש כלל שהוא חוטא בזה.

ולכן בבית שני שחרב מפני שנאת חינוס, נשארו עם החטא ולא תיקנוהו, כי מי שחוטא בשנאת חינוס לא מרגיש כלל את החטא שצריך לתקן משהו, ורק בבית ראשון ידעו מה החטא, שעברו על שלוש עבירות ידועות, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, שהיצר הרע היה חזק בזה [ואחר כך אנשי כנסת הגדולה ביקשו רחמים לבטל ולהחליש את היצר הרע כדאיתא ביומא דף ס"ט], וכיון שידעו מה החטא ידעו שצריך לתקן, ותיקנו ועשו תשובה, ובוה זכו לבנין הבית השני, כי כשיודעים מה החטא עושים תשובה, אבל אם לא יודעים מה החטא כיצד יעשו תשובה.

הדאגה מחטא בשוגג שאינו ידוע

ומכבר אמרתי לפרש בזה את הפסוק בתהלים (לח, יט) "כי עונוי אגיד אדאג מחטאתי", וידוע שיעונו' זה מזיד ו'חטא' זה שוגג, ויש לפרש: כי עונוי אגיד – אני יודע ומכיר שיש לי עוונות במזיד, ועל זה אני חוזר בתשובה ומתוודה, כי כשיודעים במה נכשלים יודעים על מה לחזור בתשובה, אבל אדאג מחטאתי – מהשגגות אני דואג, כי השגגות אינן יודע מה הם ואינן יודע שחטאתי, ואם אינן יודע את החטא כיצד אחזור בתשובה? הרי אינן יודע כלל שזה חטא, ועל זה הדאגה!

ועל כל פנים בשנאת חינוס, החוטא לא יודע שיש לו חטא, מפני שאינו מרגיש כלל שזה חטא, והוא סבור שזו שנאה צודקת ואינה 'חינוס', ולכן לא נתגלה עוונם, דהיינו לאלו החוטאים לא נתגלה עוונם, וכיון שלא יודעים את החטא לא חוזרים בתשובה, וזו הסיבה שהחורבן נמשך.

ואמנם בודאי לא כל אחד מישראל יש לו את החטא של שנאת חינוס, וברוך השם יש הרבה צדיקים בני תורה, אבל יש גם ציבור עם שנאת חינוס, ואפילו שמצד הטבע יש לעם ישראל מידות טובות, כמו שאמרו חז"ל (יבמות עט, א) שיש שלושה סימנים באומה זו: רחמנים, ביישנים, וגומלי חסדים, וזה הפירוש 'אתה בחרתנו מכל העמים', שאתה הקב"ה עשית

וכן רואים בשמונה עשרה, שמבקשים סלח לנו אבינו כי חטאנו, מחל לנו מלכנו כי פשענו, סליחה על החטאים וגם על הפשעים במזיד.

ביאור בברכת השיבנו

ותחילה מבקשים על תשובה: **השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך**, והיינו סיעתא דשמיא לתשובה, כי היצר הרע מפתה, וצריכים כוח נגד היצר הרע, צריכים סיעתא דשמיא לחזק את היצר הטוב, כפי שאנו מבקשים בכל יום בברכות השחר וידבקנו ביצר הטוב.

ועל זה מבקשים השיבנו אבינו לתורתך, ומבקשים על תשובה בלשון **'אבינו'**, האב הרחמן, כי יש אהבת השם לעם ישראל, וכמו שכתוב (מלאכי א, ב) אהבתי אתכם אמר השם, ובגלל האהבה הקב"ה יעזור לנו לחזור בתשובה, שתהיה לנו סיעתא דשמיא לתשובה, ותהיה התעוררות באתערותא דלעילא על תשובה, בגלל האהבה!

ואחר כך מוסיפים ומבקשים עוד בלשון **'מלכנו'**, וקרבתנו מלכנו לעבודתך, והיינו גם מצד המלכות, כי המלך דואג לטובת העם ורוצה לעזור להם, שזה תפקיד המלך לדאוג לעם, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות מלכים (ג, ו) שהמלך הוא "לב העם" ורוצה לעזור לעם, וכיצד הוא יכול לעזור? אם העם עובדים אותו, בזה הם נותנים את הכוחות למלך.

ועל זה מבקשים וקרבתנו מלכנו **'לעבודתך'**, כי כשעובדים עבודת המלך נותנים לו את האפשרויות להיטיב, והרי המלך רוצה להיטיב, אך צריך לקבל את האפשרות לזה, על ידי שהעם עובדים אותו, שבה נותנים את הכוח למלך. וזהו שמבקשים וקרבתנו מלכנו לעבודתך, שנוכה לסייעתא דשמיא לעבודת השם, לא רק מצד האהבה כבנים, אלא גם מצד המלכות, כי המלך הקב"ה רוצה להיטיב לנו, ואנו מבקשים סיעתא דשמיא לעבודתו, שבה נותנים לו את הכוח להיטיב.

ומבקשים **'אבינו'** וגם **'מלכנו'**, כי יש שתי מדרגות של כלל ישראל, יש מדרגה של אבינו, שכלל ישראל כמו בנים, ויש מדרגה של מלכנו, כמו עבדים. וכן אנו מזכירים בימים נוראים "אם כבנים אם כעבדים", כי גם אם אנו כעבדים, הרי האדון נותן מזור לעבדו, ודואג לכוח של העבד, כדי שהעבד יוכל לעבוד אותו. ומבקשים השיבנו אבינו – וקרבתנו מלכנו, שנוכה לסייעתא דשמיא גם מצד האהבה וגם מצד המלכות.

ביאור בברכת סלח לנו

ואחר כך בברכת סלח לנו שוב מזכירים לשון אבינו ומלכנו, **סלח לנו אבינו, ומחל לנו מלכנו**, והנה לגבי אבינו אומרים כי חטאנו, ולגבי מלכנו אומרים כי פשענו, וביאר בזה באבודרהם: "וסמך חטא לאב ופשע למלך, מפני שכל זדונות שעושה הבן דומות לפני האב כשגגות ונקלים יהיו בעיניו לסלחם כמו שחטא נקל מפשע, ולפני המלך דומות שגגות העם כזדונות כמו שנאמר (משלי כט, ד) מלך במשפט יעמיד ארץ, ולכן יש לומר לו כי פשענו לפי שפשע גדול מהחטא", ע"כ.

והיינו כי באב ובן, טבע האב, שאם הבן עושה משהו כנגדו ומצער אותו, הוא תולה שהבן שוגג ואינו אשם, כי הוא אוהב את הבן, ואינו כועס עליו, אלא מלמד עליו זכות, שטעה ושגג במה שציער אותו, אבל במלך ועם זה לא כך, ואם העם ועבדי המלך עושים נגד רצונו, אין המלך תולה שהם שוגגים, אלא מעניש אותם בכל החומרא כמו מזיד.

ולכן מבקשים סלח לנו אבינו כי חטאנו – מחל לנו מלכנו כי פשענו, שזה תלוי כל אחד ואחד באיזה דרגה הוא, ואם אנו בדרגת בנים אנו מבקשים סלח לנו אבינו, שישלח לנו הקב"ה כי **'חטאנו'**, והיינו חטאים בשוגג, כי אצל בנים גם הזדונות נחשבות כשגגות וכניל.

אבל גם אם איננו בדרגת בנים ואנו רק כעבדים, אנו מבקשים שימחל לנו כי **'פשענו'**, כי גם עבד יכול לבקש רחמים מהמלך ולומר כי הוא מתחרט ומצטער על פשעו, ומצד מידת הרחמים הקב"ה מוחל וסולח, גם על הזדונות, כמו שנאמר וסלחת לעוונותי ולחטאתי.

ההשגחה על עם ישראל בגלות

הנה עדיין לא זכינו לבנין בית המקדש ואנו נמצאים בגלות, אבל רואים השגחה מיוחדת של הקב"ה על עם ישראל בגלות.

ובגמרא יומא דף ס"ט הובא הפסוק שמשח רבינו אמר (דברים י, יז) "הקל הגדול הגיבור והנורא" אשר לא ישא פנים וגו', דהיינו שכך הנהגת הקב"ה עם כלל ישראל, שמתנהג עמו בהנהגה של גדול, גיבור, ונורא. הגדול זה מידת ההטבה, וכמו שכתב רש"י בתחילת פרשת ואתחנן על הפסוק אתה החילות וגו' את גדלך – זו מידת טובך, והגיבור זה מידת הגבורה, מידת הדין, והנורא זה עוד יותר, ויש כמה פירושים בזה.

ומובא בגמרא שם שירמיה בא ואמר: נכרים מקרקרין בהיכלו, איה נוראותיו? ולא אמר 'נורא', ובא דניאל ואמר: נכרים משתעבדים בבניו, איה גבורותיו? ולא אמר 'גיבור', עד שבאו אנשי כנסת הגדולה והחזירו עטרה ליושנה, ותיקנו לומר בנוסח התפילה כמו שאמר משה 'הקל הגדול הגיבור והנורא', מפני שאמרו אדרבה, זו היא גבורתו, שכובש את רצונו שנותן ארץ אפים לרשעים, ואלו הן נוראותיו, שאלמלא מוראו של הקב"ה היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות.

והיינו שרואים השגחה פרטית מיוחדת בזה שעם ישראל מתקיים בין האומות, שה אחת בין שבעים זאבים (אסתר רבה י, יא), וקיימים! כבר אלפי שנים, אחרי החורבן, אין מדינה, ומפוזרים בגלות, מפוזר ומפורד בין העמים, וחיים, ומתקיימים, וכבר האריך הגר"י עמדין שרואים בזה את ההשגחה המיוחדת של הקב"ה על עם ישראל.

ובחובות הלבבות (שער הבחינה סוף פ"ה) כתב עוד, כי במציאות רואים שגם בגלות לפעמים היהודים חיו חיים יותר טובים מאשר הגויים, ואף היו מלווים בריבית לגויים, והגויים הבינו וקיבלו את זה. הגויים היו זקוקים לעזרה של היהודים! והיהודים אין להם 'מדינה', ומפוזרים בכל העולם, אבל נשארו ביהדותם ולא התבוללו בין העמים. וזו השגחה פרטית מיוחדת על עם ישראל שלא להתבולל ולא להיאבד, בזכות עסק התורה.

עסק התורה מחזיק את עם ישראל

וזהו שאנו אומרים 'אשר בחר בנו מכל העמים', **שהקב"ה עשה אותנו למובחרים, ובמה? בתורה! וכמו שמזכירים בהמשך 'ונתן לנו את תורתו'.** וידוע כי במקומות שלא עסקו בתורה רח"ל היה התבוללות, ורק עסק התורה הוא הנותן את הכוח ואת החיים המאושרים, עסק התורה, עם יראת שמים, וכמו שהזכרנו מדברי המשנה ברורה 'תורת היראה', זה נותן את הכוח להחזיק מעמד גם בגלות.

מפוזרים בכל העולם, בלי שום מדינה וכלי שום כוחות, קיימים עם חיים מאושרים, ואף חיים יותר טובים מאשר הגויים! כזה נס והשגחה פרטית מיוחדת על עם ישראל, והכל מכוח התורה.

ועל זה אנו מודים להקב"ה, אשר בחר בנו, שעשה אותנו למובחרים, שנתן לנו את תורתו, וגם מה שכלל ישראל בעלי מידות טובות מיוחדות, וכמו שאמר חז"ל שלושה סימנים יש באומה זו רחמנים ביישנים וגומלי חסדים, שזה הטבע של כל אחד ואחד מכלל ישראל, לא משנה באיזה מדרגה הוא ביהדות, כל יהודי, באיזה מדרגה רוחנית שהוא, בטבעו הוא לא כמו אומות העולם, ויש לו טבע אחר ואופי שונה מהגויים.

והקב"ה משגיח עלינו בהשגחה פרטית שיהיו לנו חיים מאושרים, כדי שנוכל להמשיך בתורה ועבודה וגמילות חסדים! כי אדם שיש לו חיים מאושרים יש לו את הכוח להמשיך במעשים הטובים.

לבקש רחמים על כלל ישראל

ברוך השם שזכינו לכך, והלוואי שכל כלל ישראל יזכו, לא כל כלל ישראל יש להם החיים המאושרים האלה, ואמנם יש התקדמות לאט לאט, על ידי בקשת הרחמים, שאנו מבקשים 'השיבנו' בלשון רבים, על כלל ישראל, ומדוע מבקשים? מפני שזה יכול לעזור! וכמו שאמר רבי ישראל סלנטר כי בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת.

וזה תלוי בנו, בכל אחד מאיתנו, עד כמה מבקשים בכוונה את התפילה 'השיבנו לתורתך' וקרבתנו לעבודתך', עם איזה כוונה ועד כמה אכפת לנו, וזו מדרגה, ואין זה פשוט, שיהיה אכפת לי על השני שיחזור בתשובה ויכאב לי על מצבו, ואם זה היה כואב באמת כבר היו תוצאות אחרות. מן השמים ירחמו שכולנו נקבל את המדרגות הרוחניות שצריך לקבל!

לעילוי נשמת מרת שרה צענזאר ע"ה בת הגאון רבי יצחק זצ"ל נלב"ע ט"ו טבת תשפ"א - תנצב"ה	לעילוי נשמת רבי אהרן ז"ל בן יבלחט"א הג"ר אליעזר שליט"א תנצב"ה	לעילוי נשמת הרה"ג רבי חיים אריה דרורי זצ"ל ב"ר שאל זצ"ל נלב"ע י"ד טבת תשנ"ד - תנצב"ה	לעילוי נשמת הגאון רבי שלום מאיר ב"ר יחיאל מיכאל יונגרמן זצ"ל נלב"ע כ' טבת תשע"ג - תנצב"ה נדבת תלמידו הרב רפאל מנת שליט"א
---	--	---	--

לעילוי נשמת מרת **רייזל ריינר** ע"ה בת רבי **אברהם יונתן יהודה** ז"ל נלב"ע ט"ו טבת - תנצב"ה